ĽUDOVÍT ŠTÚR – LINGVIST MODERN

Marilena Felicia LUŢĂ (ŢIPRIGAN)

Ľudovít Štúr, the most emblematic figure of the Slovak culture in the first half of the nineteenth century, embodies the spirit of the Slovak national identity. The Slovak language standard, based on the Slovak central dialect, is undoubtly associated with Ľudovít Štúr, who strongly believed in language as a mean of increasing a nation's self-consciousness. Thanks to his studying at the University of Halle in Germany between 1838–1840, he came to know not only the latest linguistic works of the most-known linguists of his time, Franz Bopp and Wilhelm von Humboldt, but also Hegel's and Herder's philosophy, which led him to the so-called "štúrovčina", the Slovak language standard. Ľudovít Štúr may therefore be considered the father of the modern Slovak literary language.

Key words: Ľudovít Štúr, štúrovčina, the Slovak language standard, the Slovak national identity

Pentru slovaci şi slovacişti, numele lui Ľudovít Štúr se asociază cu momentul codificării limbii slovace-standard. Până a ajunge însă la acest moment crucial pentru identitatea naţională şi culturală a slovacilor, trebuie să înţelegem câteva aspecte importante: unde s-a format Ľudovít Štúr ca lingvist, cine i-a fost mentor, ce curentele lingvistice i-au marcat opera, care era contextul confesional şi lingvistic la începutul secolului al XIX-lea, înainte ca Ľudovít Štúr să codifice limba slovacă, de ce apare nevoie de codificare din moment ce slovacii aveau deja o limbă-standard, dat fiind faptul că Anton Bernolák o codificase în baza dialectului occidental în anul 1787, ce strategie lingvistică adoptă Ľudovít Štúr pentru a codifica limba slovacă în baza dialectului central, de ce optează pentru acest dialect, ce factori îi influenţează această opţiune, de ce intervine necesitatea Reformei lingvistice imediat după codificarea slovacei-standard de către Ľudovít Štúr în 1843, de ce acesta cedează atât de uşor în faţa reformiştilor, cum ajunge să accepte principiul etimologic propus de Michal Miloslav Hodža, de ce Ľudovít Štúr, spre finalul vieţii, face din nou un pas înapoi pentru a reaminti că slavii au nevoie de limba rusă ca limbă literară, cultural în contextual în care slovacii tocmai adoptaseră noua variantă a slovacei-standard. În articolul nostru, vom răspunde la toate aceste întrebări, pornind de la lucrările de lingvistică ale lui Ľudovít Štúr, publicate şi comentate în monografia *Ľudovít Štúr. Jazykovedné dielo*, lucrare coordonată de profesorul Ľubomír Kralčák.

BDD-A27232 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.110 (2026-02-05 09:56:47 UTC)

Înainte de toate, trebuie amintit faptul că Ľ. Štúr s-a format, ca lingvist, la Universitatea din Halle, în Germania, unde a studiat între anii 1838-1840 şi unde l-a avut profesor pe August Friedrich Pott (1802-1877), cel care avea să-i devină mentor. Graţie profesorului A.F. Pott, Ľ. Štúr a ajuns să cunoască atât lucrările lui Franz Bopp (1791-1867), reprezentant al lingvisticii comparativ-istorice, părintele indoeuropeisticii, cât şi concepţiile lui Wilhelm von Humboldt (1767-1834), reprezentant al lingvisticii funcţional-comparative şi fondator al lingvisticii teoretice. Astfel, Ľ. Štúr intră în contact cu două curente lingvistice noi, aflate, aparent, într-o oarecare opoziţie, căci, prin metoda comparativ-istorică, sunt comparate limbi înrudite din punct de vedere genetic din perspectiva evoluţiei în timp, în diacronie, din perspectiva istoriei limbii în timp ce, prin metoda comparativ-funcţională, se extrage specificitatea unei limbi în contrast cu alte limbi din perspectiva mecanismului de funcţionare al limbii ca sistem. Altfel spus, metoda comparativ-istorică în linia lui Franz Bopp urmăreşte ecoul limbilor înrudite genetic şi conduce la o clasificare a limbilor din perspectivă genealogică în timp ce metoda comparativ-funcţională humboldtiană vizează diferenţele dintre limbi, specificitatea fiecărei limbi în parte în contrast cu alte limbi şi conduce la o clasificare a limbilor din punct de vedere tipologic. Aceste două curente nu constituie, însă, o opoziţie rigidă, dimpotrivă, ele sunt complementare. Mai mult, concepţiile lui Humboldt au inspirat, în realitate, adepţii lingvisticii indo-europene, inclusiv pe mentorul lui Ľ. Štúr, profesorul A.F. Pott, el însuşi fiind un cunoscut hermeneut al operei humboldtiene şi editorul operei sale. Aşadar, Ľ. Štúr, la rândul său, reflectă sinteza acestor două curente lingvistice contemporane, peste care se suprapune componenta filosofică, mediată tot de profesorul A. F. Pott, Ľ. Štúr devenind un adept fervent al lui Hegel şi Herder. Aceste curente lingvistice se regăsesc în cele două lucrări ale lui Ľ. Štúr, *Ázia a Evropa, čili: určení Ruska v ohledu na Azii* (1841) şi *Filosofie rečí indoevropejských* (1842). Ambele texte sunt scrise în limba cehă, fiind redactate înainte de anul 1843, anul când a fost codificată limba slovacă.

În lucrarea *Asia și Europa, și anume: determinarea Rusiei în ceea ce privește Asia* (1841), Ľ. Štúr încearcă să identifice patria originară a europenilor, abordând, implicit, şi problema înrudirii lingvistice din perspectiva gramaticii istorice în linia lui Franz Bopp. Ľ. Štúr subliniază faptul că există o diferenţă esenţială între consangvinitate *(pokrvnosť)* şi înrudire *(príbuznosť)*. Consangvinitatea presupune o componentă genetică (genealogică) partajată, comună, prezentă în întregul sistem lingvistic al mai multor limbi genetic înrudite, iar această componentă se regăseşte în rădăcina cuvintelor. Astfel, limbile indo-europene ar reprezenta o familie de limbi

BDD-A27232 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.110 (2026-02-05 09:56:47 UTC)

înrudite, deoarece *vytiekli z jedného prameňa* (au izvorât din aceeaşi sursă), cea mai mare parte a rădăcinilor monosilabice fiind comune în cazul limbilor indo-europene. În schimb, înrudirea lingvistică presupune un soi de afinitate, un magnetism lingvistic, care se manifestă prin faptul că, de-a lungul timpului, unele limbi şi-au împrumutat, reciproc, cuvinte fără ca acestea să le afecteze fiinţa lingvistică, sistemul lingvistic deja bine-definit la momentul când absorb aceste împrumuturi. Din această perspectivă, înrudite ar fi limbile slavă şi maghiară, deoarece maghiara a adoptat un număr mare de cuvinte din slavă, dar întregul sistem lingvistic şi rădăcinile cuvintelor diferă de cele slave.

În cealaltă lucrare, *Filosofia limbilor indoeuropene* (1842), Ľ. Štúr introduce două noţiuni bizare, *matéria* şi *forma*. Pentru lingviştii secolului al XXI-lea, această asociere de termeni lingvistici duce cu gândul la *signifié* şi *significant*. În realitate, însă, Ľ. Štúr înţelege, prin *materie*, rădăcina cuvântului, iar prin *formă* – desinenţa. În funcţie de legătura dintre „materie şi formă", adică dintre rădăcină şi desinenţe, Ľ. Štúr identifică patru ramuri lingvistice în linia lui Schlegel, Bopp, Pott şi Humboldt. Astfel, există limbi în care rădăcina şi desinenţa sunt fie organic sudate, fie separate (de exemplu, limba chineză); limbi în care desinenţa se adaugă la rădăcină, dar graniţa dintre ele devine distinctă la nivel fonic, pentru că acestea nu se contopesc perfect într-un monolit lingvistic (de exemplu, limbile tătară, mongolă, maghiară); limbile în care rădăcina şi desinenţa fuzionează complet, formând un tot unitar, organic (de exemplu, limbile indo-europene); limbile în care sunt cumulate mai multe desinenţe în cadrul unui singur cuvânt, generând confuzie (de exemplu, unele limbi „de tip american" (*amerikánske" jazyky*), mai exact limbile indienilor nord-americani).

În aceeaşi prelegere, *Filosofia limbilor indoeuropene*, în capitolul *Mluvnica* (Gramatică), Ľ. Štúr abordează atât latura formală, cât şi latura semantică a limbii şi propune o interpretare *sui generis* a categoriilor gramaticale în linia semanticii morfologice. Astfel, în ceea ce priveşte părţile de vorbire nominale, distinge trei categorii semantice, cărora le corespund trei categorii gramaticale: calitatea (căreia îi corespunde categoria gramaticală a genului), cantitatea (căreia îi corespunde categoria gramaticală a numărului) şi relaţia (căreia îi corespunde categoria gramaticală a cazului), declinarea nefiind altceva decât o varietate de relaţii

BDD-A27232 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.110 (2026-02-05 09:56:47 UTC)

materializate prin intermediul categoriei cazului. Interesantă este explicaţia filosofică pe care o propune Ľ. Štúr atunci când interpretează sensul dual. Dualul nu vizează, în opinia sa, cantitatea, ci calitatea (*dual na jakovosti se zakládá*)[1]. În ceea ce priveşte genul gramatical, Ľ. Štúr consideră că această categorie reflectă modelul pe care ni-l oferă natura. Astfel, aşa cum, în natură, toate entităţile se pot împărţi două categorii: *tare vs. slab, activ vs. pasiv, masculin vs. feminin*, tot aşa funcţionează şi genul grammatical. De exemplu, vântul, stihie a naturii, care mătură totul în calea sa, este de genul masculin (*ten vietor*) în timp ce apa, care curge încet şi lin, este de genul feminin (*tá voda*), iar *potok* (râu, curs de apă), a cărui rădăcină este *tok* (flux), semnificând forţă, este de genul masculin (*ten potok*). Dacă masculinul desemnează forţa creatoare, femininul exprimă forţa generatoare, născătoare de viaţă, iar genul neutru reprezintă fătul, „plodul": *ten muž, tá žena, to dieťa.* Mai mult, Ľ. Štúr opinează că genul gramatical reflectă simţirea, sensibilitatea, spiritul poetic al unei naţiuni, iar în limbile în care nu există gen gramatical, realitatea este percepută ca fiind natură moartă. Acest paralelism dintre principiul activ şi principiul pasiv în natură şi în limbă este de inspiraţie humboldtiană. Štúr însă aduce propriile exemple, care susţin acest paralelism[2].

Interesant este modul în care Ľ. Štúr transformă categoria animat-inanimat în argument menit să susţină noul principiu ortografic în detrimentul celui susţinut cu vehemenţă de profesorul J. Palkovič. Acesta din urmă considera că *c, s, z* nu au fost niciodată consoane moi şi, prin urmare, ele vor fi întotdeauna urmate de *y*, de exemplu: *cyzýmu, potomcy, zwjtézý, asy etc.* Ľ. Štúr însă îşi întoarce din nou privirea spre natură şi, intrând într-o vie polemică incitantă cu J. Palkovič, remarcă faptul că strămoşii slavi considerau, la început, că un substantiv de tipul *vták* desemnează o entitate animată neînzestrată cu raţiune şi, prin urmare, forma de N. pl. *vtáky* se justifică. În timp însă poeticii strămoşi slavi au personificat unele entităţi animate neînzestrate cu raţiune, ceea ce justifică desinenţa de N. pl. *-i,* specifică animatelor masculine însufleţite. Prin urmare, desinenţa *y* se justifică numai atunci când respectivul substantiv îşi proclamă sensul iniţial de entitate animată neînzestrată cu raţiune, caz în care se conservă consoana *k*. Alternanţa *k-c* intervine numai atunci când, în urma personificării, un astfel de substantiv leapădă una dintre seme pentru a desemna o entitate animată raţională. Cu alte cuvinte, pentru ca vechiul principiu ortografic susţinut de J. Palkovič să fie valid, acesta este provocat să demonstreze că

[1] Ľubomír Kralčák şi col., *Ľudovít Štúr. Jazykovedné dielo*, Nitra, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2014, p. 20.
[2] *Ibidem.*.

BDD-A27232 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.110 (2026-02-05 09:56:47 UTC)

absolut toate cuvintele care se termină în *c, s, z* desemnează entităţi animate neînzestrate cu raţiune, cărora le este, într-adevăr, caracteristică desinenţa de N. pl. -*y*. Grea provocare pentru J. Palkovič! Într-adevăr, principiul ortografic „biblic" nu era viabil. Nici măcar elevii Liceului din Bratislava, unde preda profesorul J. Palkovič, adeptul acestui principiu, nu îl respectau cu rigurozitate şi consecvenţă. Mărturie stă însuşi textul acestei prelegeri, editat de Andrej Sládkovič, unul din elevii Liceului.

Coalescenţa, contopirea cazurilor, altfel spus sincretismul de caz, omonimia de caz intraparadigmatică, reprezintă, în opinia lui Ľ. Štúr, o denaturare a sistemului gramatical iniţial ideal. Pornind de la paralelismul dintre elementul activ şi pasiv din natură şi principiul masculin şi feminin, care guvernează sistemul paradigmatic, Ľ. Štúr reaminteşte că strămoşii slavi au atribuit sexului tare genul masculin, iar sexului slab – genul feminin. Deoarece entităţile organice nu sunt animate şi nu sunt capabile să acţioneze independent, atunci, acestea nu îndeplini funcţia de subiect şi, prin urmare, nu se pot utiliza la cazul N. De exemplu, copacul se mişcă numai dacă este împins de vânt, urechea nu poate face nimic de una singură, aşadar, substantivele inanimate sunt simple obiecte şi resping, prin însuşi statutul lor ontic, cazul N. În cazul lor, nominativul s-a dezvoltat de la acuzativ şi tocmai de aceea apare omonimia de caz intraparadigmatică între N. şi A. la nivelul substantivelor masculine inanimate, al femininelor şi neutrelor. În ceea ce priveşte omonimia de caz intraparadigmatică la G. şi A., care caracterizează substantivele masculine animate, Ľ. Štúr consideră că acest fenomen este rezultatul suprasolicitării cazurilor G. şi A. Cât despre cazul vocativ, Ľ. Štúr este ferm convins că strămoşii cehi, poetici şi ei, au personificat substantivele inanimate de tipul *dub*, ceea ce justifică forma de vocativ *dubě* specific limbii cehe. Slovacii, însă, nu ar folosi niciodată o astfel de formă tocmai pentru că inanimatele nu se pot regăsi decât în cazul A, cazul obiectului, iar dacă, la limită, ar accepta cazul vocativ, atunci, acesta ar trebui să se limiteze la forma de bază, de A, respectiv N, dat fiind faptul că vocativul nu stabileşte nici un fel de relaţie între limbă şi segmentele realităţii extralingvistice.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, din punct de vedere confesional şi lingvistic, societatea slovacă era scindată în două tabere: pe de o parte, catolicii, adepţi ai aşa-zisei *bernolákovčina*, prima variantă a limbii slovace-standard, codificată, în anul 1787, pe baza dialectului de Vest de către Anton Bernolák şi

BDD-A27232 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.110 (2026-02-05 09:56:47 UTC)

adoptată, în special, de intelectualitatea catolică din Sud-Vestul Slovaciei, dar şi de unii scriitori slovaci, printre care şi poetul Ján Hollý, şi, pe de altă parte, protestanţii, care erau adepţii aşa-zisei *biblická čeština*, ceha biblică, limbă de cult, care se îndepărta, însă, de ceha „curată", vorbită în Cehia, absorbind tot mai multe slovacisme. Poetul Ján Kollár şi protestanţii slovaci se declarau adepţi ai cehei biblice din motive sentimentale, pastorii protestanţi rămâneau, astfel, fideli limbii lor de cult, care era simbolul unei biserici persecutate timp de trei secole, deci, marca identităţii unei minorităţi. Aşadar, ceha liturgică era simbolul solidarităţii confesionale, care anima pe cehi şi slovaci deopotrivă, dar şi simbolul solidarităţii cehoslovace în faţa ungurilor. Pentru Kollár, cehii şi slovacii formează o unică naţiune în sânul familiei slave, iar pentru foarte mulţi cehi, de exemplu, pentru Josef Dobrovský, părintele Renaşterii cehe, slovacii sunt parte integrantă a naţiunii cehe (*československá jednota*). Astfel, împreună cu P.J. Šafárik, J. Kollár încercase chiar, în numele solidarităţii slave, să creeze o limbă literară cehoslovacă, un melanj lingvistic, care a fost respins de ambele părţi în cele din urmă.

Cu alte cuvinte, în ciuda faptului că Anton Bernolák codificase limba slovacă-standard la toate nivelurile limbii (de la ortografie la lexic), totuşi, populaţia luterană continua să folosească o cehă *sui generis*, un soi de cehoslovacă mai degrabă. Acest lucru se datora faptului că limba slovacă în varianta codificată de A. Bernolák nu reuşea să convingă întreaga naţiune, indiferent de apartenenţa confesională sau dialectală. În acest context, intervine un factor neaşteptat, imprevizibil: începând cu secolul al XVIII-lea, asistăm la o impresionantă creştere demografică în aşezările din Nordul şi Sudul Slovaciei Centrale. Această dinamică demografică a determinat, implicit, modificarea ponderii lingvistice într-o regiune sau alta, reconfigurarea realităţii lingvistice în sensul că dialectul slovac de Vest pierde teren în faţa dialectului central, devenind un fel de „dialect minoritar." Oricum, bernolákovčina nu avusese un mare succes în rândul slovacilor. Mărturie stă faptul că, din cele 2000 de exemplare ale Dicţionarului *(Slovár)* publicat de A. Bernolák în cinci volume între 1825-1827, în anul 1857, 1803 de exemplare rămăseseră nevândute.

În anul 1830, slovacii se confruntă cu amplificarea sentimentului naţional maghiar în condiţiile în care limba maghiară se afirmă ca reacţie la tentativa de germanificare dinspre Viena. Liceul din Bratislava devine centrul vieţii culturale a protestanţilor, unde, încet-încet, se conturează reacţia slovacă împotriva maghiarizării. Începând cu anul 1803, la acest liceu, se vor preda limba şi literatura cehoslovacă, iar în 1829 câţiva elevi pun bazele Societăţii Cehoslovace (*Společnost*

BDD-A27232 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.110 (2026-02-05 09:56:47 UTC)

československá) pe care o frecventează nu doar Kollár, ci şi cei trei politicieni slovaci care aveau să schimbe destinul slovacilor: Michal Miloslav Hodža, Jozef Miloslav Hurban şi Ľudovít Štúr, precum şi unii cehi, cum a fi František Palacký. Generaţia lui Ľ. Štúr ridică limba cehă pe un piedestal lingvistic şi cultural, considerând-o limba naţională a slovacilor. Relevant este, în acest sens, şi discursul pe care îl ţine M.M. Hodža în anul 1833 în faţa membrilor Societăţii Cehoslovace la Liceul Evanghelic din Bratislava, discurs de mare impact, care a fost publicat şi în almanahul *Plody* (Fructe) în anul 1836. În acest discurs, M.M. Hodža cere generaţiei sale să opteze pentru cehoslovacă, cu care se simte solidar, numind-o *náš jazyk* (limba noastră), căci aceasta nu este doar limba cehilor, a moravilor sau a slovacilor, ci este bunul lor comun, o comoară spirituală care transcende orice diviziune la nivel confesional sau lingvistic. Totuşi, ceha vorbită în Slovacia era diferită de ceha din Cehia. În *Česko-nemecko-latinský slovník* (1820-1821), J. Palkovič identifică o mulţime de cuvinte slovace care nu se regăsesc în *česká čeština*, de exemplu: *uhljár, štéňa, prasa, tnjesým, metjem, keby, kedy etc.* În revista *Krok* (1822), J. Kollár vine cu o idee originală: împletirea principiului estetic (*ľubozvučnosť*) cu cel logic (*pravidelnosť*), introducând consoanele silabice *ŕ* şi *Ĺ,* astfel încât să nu existe nici o silabă care să nu conţină o vocală sau un sunet vocalic. În ciuda eforturilor de cultivare a limbii cehe în Slovacia, tot mai mulţi slovaci se plâng că întâmpină probleme în ceea ce priveşte înţelegerea unor cuvinte ceheşti, frecvent utilizate, de altfel, în Cehia, dar pe care slovacii le regăseau doar în anumite scrieri. Pe de altă parte, la rândul lor, cehii reclamau numeroasele slovacisme care „poluau" textele scrise, astfel încât mulţi slovaci care încercau să publice în revistele ceheşti se loveau de atitudinea respingătoare a editorilor, care le reproşau forma „necehească". Pentru a pune capăt acestei situaţii, Ľ. Štúr propune centralizarea cehismelor şi slovacismelor într-un glosar, în care să fie explicat sensul fiecărui cuvânt în parte, adăugându-se şi un scurt comentariu critic. Ľ. Štúr merge într-atât de departe, încât consideră că ceha este, pentru slovaci, ceea ce înseamnă slavona pentru alte popoare slave. Aşadar, la începutul anilor '40 ai secolului al XIX-lea, inteligenţia luterană încă nutrea speranţa că cehii şi slovacii vor vorbi aceeaşi limbă, limba cehă, capabilă să absoarbă, măcar la nivel lexical, particularităţile lingvistice ale limbii slovace.

În anul 1842, Ľ. Štúr şi prietenii săi îi cer lui Metternich, conducătorul de

BDD-A27232 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.110 (2026-02-05 09:56:47 UTC)

facto al statului austriac şi fost ministru de externe, să-i protejeze pe slovaci în faţa maghiarizării. Iniţiativa lor rămâne, însă, fără ecou. Acesta este momentul în care Ľ. Štúr îşi dă seama că unitatea slovacă se poate realize numai prin unitatea lingvistică. Ľ. Štúr intuieşte, la momentul potrivit, necesitatea unui „dialect" slovac care să înlocuiască formele lingvistice utilizate anterior şi care să unifice, din punct de vedere confesional şi lingvistic, pe etnicii slovaci divizaţi, asigurând supravieţuirea acestora în Imperiu. Pentru aceasta, Ľ. Štúr se reinventează, se detaşează de confesiunea luterană, realizând că limba este un liant care ar trebui să-i unifice pe slovaci într-o naţiune de sine stătătoare, ajutându-i să iasă din umbra altor naţiuni. În acelaşi timp, Ľ. Štúr susţine ideea unui mare popor slav care să se dezvolte simultan cu toate naţiunile ce se regăsesc, genetic, în acest panslavism. În plan lingvistic, această idee se traduce prin dezvoltarea tuturor dialectelor, adică a tuturor limbilor slave. În *Nárečja slovenskuo alebo potreba písaňja v tomto nárečí* (1846), Ľ. Štúr invocă argumentele sociale, culturale şi lingvistice, pentru care trebuie să se renunţe la cehă, limba protestanţilor slovaci. Vorbeşte cu respect despre rolul pe care l-a jucat ceha în istoria slovacilor, dar, în acelaşi timp, opinează că aceasta a devenit mai degrabă un obstacol decât un impuls în dezvoltarea culturală a slovacilor.

În cazul altor naţiuni, punctul de plecare în codificarea limbii l-a constituit dialectul vorbit în jurul unui mare oraş sau dialectul asociat unei opere literare reprezentative pentru o anumită naţiune. Ľ. Štúr constată însă că slovacii nu au nici una, nici alta. Influenţat de filosofia lui Hegel, Ľ. Štúr este convins că, după ce slavii se vor fi trezit din somnul lor de moarte, aceştia vor cunoaşte o perioadă de înflorire în plan cultural şi economic, viitorul istoriei fiind, în linie evolutivă, lumea slavă. În acest context, Ľ. Štúr concepe o adevărată „strategie lingvistică", cuprinzând componenta socială, geografică, istorică şi lingvistică. Din punct de vedere social, Ľ. Štúr consideră că punctul de plecare în codificarea limbii slovace trebuie să fie viaţa reală ca spaţiu de manifestare a nevoilor şi năzuinţelor slovacilor. Din punct de vedere geografic, codificarea limbii slovace ar trebui să se suprapună pe dialectul cel mai răspândit, adică pe interdialectul slovac nord-central, respingând de la bun început posibilitatea unui melanj de dialecte slovace. Din punct de vedere istorico-lingvistic, aşa cum munţii Tatra sunt un soi de *axis mundi* pentru lumea slavă, tot astfel dialectul slovac central este

> najčisťejšje zachovávajúcim nárečím naším Slovenskím zachovau sa aj duch Slovenskí alebo Slovanskí vo svojej čistoťe a svježosťi, alebo abi som lepšje sa vijadriu, zachovali sa spolu duch i nárečja v pokojních, údolistích Tatrách naších, na zemi medzi Dunajom a

BDD-A27232 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.110 (2026-02-05 09:56:47 UTC)

> Tatramí, v prvotních tíchto I najstarších, najdávňejších sedaliskách Slovanou na zemi Europejskej,

adică slovaca pură, curată, virginală, autentică, din văile izolate, greu accesibile ale munţilor Tatra (*v dolinách ňeprístupních Tatjer*) care *všetkím Slovanom bolo za starodávna spoločnuo*[1].

Societatea *Tatrin, Slovenskje Narodnje Novini* şi almanahul *Nitra* se transformă în arsenal lingvistic, iar *štúrovčina* vine să suplinească lipsa unei istorii de prestigiu, deficitul urban şi neputinţa sau şubrezia elitelor aristocratice slovace. Ľ. Štúr înţelege că un astfel de proiect trebuie să respecte caracteristicile structurale ale limbii slovace (*ústrojnosť, sústavnosť*), „túto opravdivú, pôvodnú, vernú, svoj úplní a zaokrúhlení organism." De altfel, acesta este motivul pentru care Ľ. Štúr pledează pentru diftongi, fiind convins că oglindesc fidel istoria limbii slovace. Astfel se explică şi faptul că Ľ. Štúr respinge forma de trecut, masculine singular în *-l*, preferând forma în *-u*, de exemplu: *mau, bou* în loc de *mal, bol*. Limba privită ca sistem de semne, în care fenomenele lingvistice se repetă cu regularitate şi consecvenţă, aminteşte de structuralismul praghez, aşadar, se poate spune, cu o oarecare exagerare, că Ľ. Štúr anticipează şcoala structuralistă. În plus, Ľ. Štúr ia în considerare, de asemenea, criteriul reprezentativităţii, opţiunea sa pentru dialectul central sprijinindu-se pe atributele sale estetice: „nárečie bohaté, jadrné, plnozvučné", „čistuo, zavaruvanuo, krásno, svoje." Din această perspectivă, *ä* şi *ľ* nu îşi au locul în inventarul fonetic al limbii slovace, pentru că „Uši Slovenskje na čistozvučnosť naučenje nelúba zvukov nečistých, a preto sa ani v čistej Slovenčine tento zvuk nemá vyslovuvať."[2]

În anul 1846, Ľ. Štúr publică o gramatică modernă a limbii slovace, *Nauka reči slovenskej,* în care descrie, cu argumente ştiinţifice, structura limbii slovace. Adesea judecat în comparaţie cu alţi gramaticieni, cum ar fi J. Dobrovský şi V. Hanka, modele ale vremii, Ľ. Štúr este de părere că cel mai înalt nivel de cunoaştere îl reprezintă explicarea, din perspectivă istorică, diacronică, a originii rădăcinilor şi fonemelor dintr-o limbă, nu simpla inventariere a normelor şi regulilor gramaticale ale unei limbi. Altfel spus, Ľ. Štúr refuză ideea de a întocmi o gramatică descriptivă

---

[1] Ľudovít Štúr, *Nárečja slovenskuo alebo potreba písaňja v tomto nárečí,* în Kralčák, *op.cit.*, p.126.
[2] Ľudovít Štúr, *Ústrojnosť a organism reči slovenskej,* în Kralčák, *op.cit.,* p.172.

BDD-A27232 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.110 (2026-02-05 09:56:47 UTC)

cu caracter strict practic, care să se limiteze la enumerarea unor reguli tacit acceptate fără, însă, a răspunde nevoilor reale ale slovacilor. Pornind de la teoriile lui Franz Bopp şi Wilhelm von Humboldt, Ľ. Štúr depăşeşte premisele gramaticii descriptive pentru a a pătrunde în gramatica istorică; face corelaţii cu limbile vechi, cu sanscrita, latina sau greaca, dar, cel mai frecvent, recurge la comparaţiile cu alte limbi slave, în special cu limba cehă. Totuşi, Ľ. Štúr nu avea cunoştinţe profunde în domeniul slavei vechi, ceea ce explică interpretarea eronată a modului cum au evoluat fonemele slovace: „Česi majú *krev,* Staroslovenčina *krov*, naše ale je najstaršje *krú."*[1] Ľ. Štúr îşi împarte gramatica în trei capitole.

Primul capitol al acestei *Gramatici* conţine aspecte legate de fonetică şi fonologie, formarea cuvintelor, ortoepie, ortografie şi categorii gramaticale. Al doilea capitol prezintă declinarea părţilor de vorbire flexibile, iar al treilea capitol este dedicat sintaxei limbii slovace. Primul capitol pare eterogen, pentru că Ľ. Štúr porneşte de la descrierea fonemelor, după care alocă un spaţiu amplu formării cuvintelor, apoi, abordează probleme de ortoepie şi ortografie, iar la sfârşit vorbeşte despre categoriile gramaticale. Deşi neobişnuită, abordarea lui Ľ. Štúr este logică şi coerentă: din foneme se constituie structura morfematică a unui cuvânt, afixele derivaţionale şi gramaticale (*čiastočky*, *prívesky*), iar cuvântul este învestit cu sens numai după ce va fi fost corect pronunţat şi ortografiat. Abia atunci cuvântul are sens deplin şi poate fi clasificat în funcţie de categoriile gramaticale specifice.

În al doilea capitol, dedicat morfologiei, Ľ. Štúr analizează semantica tuturor categoriilor gramaticale ale substantivelor, insistând pe genul gramatical. De asemenea, preluând terminologia de inspiraţie sanscrită (mediată de lucrările lui F. Bopp), Ľ. Štúr analizează semantica verbelor, pornind de la „namerenosť", adică de la intenţie, înţeleasă ca o configurare a poziţiilor sintactice în funcţie de semantica verbului. Aşadar, se poate spune că Ľ. Štúr este părintele semanticii sintactice, fiind primul lingvist care îşi asumă clasificarea verbelor din pespectiva intenţiei. Astfel, Ľ. Štúr distinge următoarele grupe de verbe: active (*inam namerenje*), pasive (*odinúl namerenje*), neutre (*na seba ohraničenie*), reflexive (*k sebe namerenje*) şi reciproce (a *vzájomnje*). De asemenea, Ľ. Štúr clasifică părţile de vorbire în baza criteriului formal şi, astfel, deduce că nici interjecţiile (*vikrikňíki*), nici numeralele (*počtovje slová*) nu pot fi considerate părţi de vorbire de sine stătătoare, acestea din urmă fuzionând fie cu substantivele, fie cu adjectivele în funcţie de declinare. Mai mult,

[1] Ľudovít Štúr, *Nauka reči slovenskej,* în Kralčák, *op.cit.,* p. 40.

BDD-A27232 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.110 (2026-02-05 09:56:47 UTC)

nici participiile (*menoslová*) nu constituie o parte de vorbire de sine stătătoare, clar delimitată de verb. Singurul punct slab al acestei *Gramatici* constă în introducerea modelului paradigmatic *pole* în declinarea neutrelor. Rădăcina cuvântului *pole* se termina în consoana *l'*, consoană care lipsea din inventarul lui Ľ. Štúr. Dacă, la singular, se păstrează declinarea moale, la plural, cuvântul *pole* se declina după modelul tare, *delo*. În cele din urmă, Štúr acceptă un compromis şi admite, la plural, dubletele: *polá, polám, polách* şi *polia, poliam, poliach*.

În ultimul capitol, dedicat sintaxei, Ľ. Štúr tratează aspecte legate de topică, de poziţia fixă a adjectivului în limba slovacă, abordează fenomenul *vykanie* (*vi sťe stadjaltopreč odišli, vi sťe pracovití človek),* dar şi problema acordului gramatical dintre subiet şi predicat, propunând exemple proprii: *takí chlapisko, chlapisko sa vrátilo, chlapec sirota, mesto Trenčín; naši predkovja boli dobrí národ, poctivosť a dobruo meno nezomrú.*

Odată codificată limba slovacă, adepţii lui Ľ. Štúr se grăbesc să o folosească în corespondenţă, înlocuind cehescul *l* cu grafemele *v* sau *u*, de ex.: *mav, bov; mau, bou.* La început, Ľ. Štúr a folosit cu consecvenţă doar forma în *v,* însă, cel mai probabil din curtoazie, într-o scrisoare adresată lui M.M. Hodža, foloseşte grafemul *l*, ştiind foarte bine că acesta este adeptul formelor de participiu în *-l*. La scurt timp după adoptarea limbii slovace standard, dar, mai ales, după ce, în august 1845, a început să apară ziarul „Slovenskje národňje novini", cei mai mulţi adepţi ai lui Bernolák, precum şi o parte din partizanii lui Ľ. Štúr aveau deja rezerve serioase cu privire la slovaca recent codificată. În 1845, când Ľ. Štúr îi trimite lui M.M. Hodža un exemplar din *Nauka reči slovenskej,* acesta nu ezită să-l critice aspru, reproşându-i că *Gramatica* lui n-ar fi slovacă, iar ortografia ar fi un fel de *svojepis*, o făcătură, o invenţie *sui generis*, o şturoviană codificată pe cont propriu, fără o solidă argumentare ştiinţifică. În acest context, M.M. Hodža propune introducerea grafemului *y*, adoptarea principiului etimologic. La a doua reuniune a asociaţiei *Tatrín*, organizată la data de 6 august 1845, reformatorii „elişti", partizani ai formelor verbale în *-l*, cer să se utilizeze formele gramaticale de trecut în *-l*, înlocuirea grafemului *u* cu grafemul *v* în mijlocul cuvintelor, înlocuirea diftongului *uo* cu *ó* (S. Chalúpka). Mai târziu, solicitările aveau să se înmulţească, reformiştii forţând introducerea lui *ä* şi /'. Ľ. Štúr se afla, aşadar, sub o teribilă presiune atât din

BDD-A27232 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.110 (2026-02-05 09:56:47 UTC)

partea catolicilor, cât şi din partea protestanţilor. M.M. Hodža şi adepţii săi au încercat să amplifice această presiune prin intermediul asociaţiei *Tatrín*.

Într-o primă etapă, Ľ. Štúr rămâne reticent în faţa reformei din raţiuni politice (vede în stabilitate o garanţie a luptei pentru unitate naţională), lingvistice (vede în schimbare o ameninţare la adresa stabilităţii sistemului lingvistic) şi pragmatice (speră cu sinceritate că toată lumea va accepta şi va utiliza, în cele din urmă, limba-standard codificată, bazată pe dialectul slovac central). Treptat însă Ľ. Štúr înţelege că unitatea naţională are prioritate în faţa unităţii lingvistice, încetează să mai creadă în primatul principiului limbii vii ca sistem şi acceptă, în final, dominaţia principiului etimologic, susţinut de M. M. Hodža ca dovadă a originii slave a slovacilor, în detrimentul principiului fonetic-fonologic. Aşadar, reformiştii susţineau codificarea limbii pornind de la principiul etimologic, însă pentru aceasta era nevoie de o argumentare ştiinţifică riguroasă, ceea ce le lipsea. Abia în anul 1850, Martin Hattala publică *Grammatica linguae slovenicae*, o gramatică comparată a limbilor slave, pe care Ľ. Štúr o critică vehement într-o primă fază pentru ca, în final, să accepte reforma în special la nivel ortografic. La rândul său, M. Hattala respinge radical criticile lui Ľ. Štúr pentru ca, mai târziu, să revină asupra lor, pe unele asumându-şi-le în totalitate, pe altele acceptându-le ca variante alternative, ca dublete, aşa cum rezultă din tabelul de mai jos:

Fenomenul lingvistic	*Grammatica linguae slovenicae* (1850)	Propunerea lui Štúr (1851)	*Krátka mluvnica* (1852)
G. sg. *dub*	-u : dubu	-a	-u, -a
V. sg., masc. inanimat *dub*	-e : dube	V nu există	-e
I. pl. masc. animat şi inanimat	-y : s duby: chlapy	-mi, -ami/-mí, -amí	*-y,* -ami, -mi
N. pl. masc. animat în *-an, -ľ, -ť, -d*	*-i, -ie :* Slovani	-ie, -ia	-ie, -ia
G. sg. masc. în *-a,-ca*	-y, -e : sluhy, zradce	-u	-y
Fem. V=N	-o	V=N	-o
G. pl. fem. Vocală interpusă	-é- : strél, košél	-ie-	-ie-

BDD-A27232 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.110 (2026-02-05 09:56:47 UTC)

I. pl. *kosť*	-mi : kosťmi	-mi, -ami	*-mi,* -ami
N. pl. *mesto*	-a : dela	-á	*-a,* -á
N., D., A., L., I. pl. *pole*	N., A.: poľ-a, D.: poľ-ám, L.: poľ-ách, I.: poľ-mi	N., A.: *pol-ia,* D.: *pol-iam,* L.: *pol-iach,* I.: *poľ-ami/ -iami*	N., A.: poľ-a, -ia, D.: pol-iam, L.: pol-iach, I.: poľ-mi, -ami
G., D., L., sg. fem. adjective	-éj : dobréj	-ej	-ej

Aşadar, în codificarea limbii slovace, se disting trei faze: selectarea dialectului slovac central, consolidarea statutului limbii nou codificate, reformarea acesteia de către Michal Miloslav Hodža şi Martin Hattala. Ľ. Štúr şi-a adus contribuţia nu numai la versiunea iniţială, ci şi la versiunea finală a limbii slovace, devenind un participant activ la reforma lingvistică, pe care, iniţial, o respinsese cu hotărâre.

O dimensiune importantă a operei lui Ľ. Štúr este slavistica. Tocmai această dimensiune a fost, uneori, interpretată eronat de exegeţi, pentru că Ľ. Štúr pare că se reîntoarce la mitul reciprocităţii slave, al panslavismului, al unei limbi transnaţionale, limba rusă. În realitate, Ľ. Štúr nu reiterează mitul eternei reîntoarceri la matricea identitară slavă, ci mai degrabă la matricea stilistică slavă. În lucrarea *Slovanstvo a svet budúcnosti* (Slavii şi lumea viitorului), scrisă în limba germană tocmai pentru a fi accesibilă publicului larg, Ľ. Štúr analizează poziţia slavilor în raport cu Occidentul şi pare că se distanţează de tot ceea ce spusese până atunci, propunând o soluţie neaşteptată: slavii ar trebui să aibă toţi o singură *limbă literară*[1], limba rusă – limba celui mai mare neam slav independent şi puternic, însă panslavismul (*slovanská vzájomnosť*), deşi demn de toată lauda, nu poate fi o soluţie pentru toţi slavii, care au dreptul la propria lor literatură: „Vzájomnosť Slovanov je síce úcty a chvály hodná, no je len malou náhradou v núdzi a nebude nikdy schopná všeobecne pôsobiť v živote všetkých kmeňov. Slovania majú pádny dôvod na to, aby vytvorili jednu literatúru – je to ich ľudská, politická a historická povinnosť.[2]

[1] Sublinierea aparţine autorului.
[2] Ľudovít Štúr, *Slovanstvo a svet budúcnosti,* în Kralčák, *op.cit.,* p. 387.

BDD-A27232 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.110 (2026-02-05 09:56:47 UTC)

Lingvistul Ľ. Štúr se implică, în paralel, în viața politică. La 11 mai 1848, Ľ. Štúr împreună cu prietenii săi lansează, la Liptovský Mikuláš, programul politic, *Žiadosti slovenského národa* (Cererile națiunii slovace). Prin acest program, care constă în paisprezece puncte, slovacii își revendică recunoașterea națională în context maghiar. Ungurii reacționează dur și emit un mandat de arestare împotriva lui Ľ. Štúr, J. M. Hurban și M.M. Hodža. În ciuda replicii maghiare, mișcarea continuă, iar la data de 19 mai, în Myjava, Comitetul anunță delimitarea Slovaciei de Ungaria și debutul luptei deschise împotriva forțele armate naționale maghiare. În martie 1849, reprezentanții Consiliului Național îi adresează lui Franz Josef al Austriei o scrisoare, prin care îi solicită formarea unei entități autonome slovace, având propriile sale instituții și raportându-se direct la Viena. Această cerere însă rămâne fără ecou. În cele din urmă, atunci când revoluționarii maghiari acceptă, în iulie 1849, să se acorde minorităților anumite drepturi, aceștia sunt pe cale să cedeze în fața forțelor țariste. Din 1849, Slovacia și Ungaria suportă dictatura militară. Abia după 1859, se conturează o formă de constituționalism. Unele voci cer independența Slovaciei. Štefan Marko Daxner refuză, într-un pamflet intitulat *O voce din Slovacia*, adresat reprezentanților politici slovaci, teza privind unitatea politică maghiară și promovează recunoașterea entității slovace. La 6-7 iulie 1861, reprezentanții slovaci prezintă *Memorandumul națiunii slovace*, care clamează recunoașterea politică și teritorială a slovacilor. În 1863, este înființată *Matica slovenská*, care marchează 1000 de ani de la sosirea lui Chiril și Metodie în Marea Moravie și care, prin publicațiile sale, susține cauza slovacă. În acest context, se manifestă două tendințe distincte: Partidul Național Slovac, partizan al Memorandumului, revendică autonomia slovacilor manifestând o atitudine rusofilă, iar cealaltă tabără pledează pentru un acord cu Budapesta.

În lucrarea *Sťažnosti a žaloby Slovanov v Uhorsku na protizákonné prechmaty Maďarov, Prednesené uhorským Slovanom*, Ľ. Štúr avertizează asupra faptului că, din punct de vedere politic, nu este corect să se prefere o anumită limbă alteia și cere vehement să se interzică introducerea limbii maghiare în școli. Ľ. Štúr cere, de asemenea, să se anuleze interdicția impusă slavilor de a organiza evenimente culturale comune în spiritul panslavismului cultural, să înceteze persecuțiile îndreptate împotriva organizatorilor unor astfel de evenimente pe motivul că acestea ar fi expresia unui gest profund ostil orientat împotriva ungurilor. Pentru a-și argumenta aceste revendicări, Ľ. Štúr probează ideea humboldtiană cum că limba oglindește spiritul unui popor, susține că popoarele a căror limbă este superioară celorlalte limbi sunt popoarele indo-europene și, cum

BDD-A27232 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.110 (2026-02-05 09:56:47 UTC)

slavii fac parte din această ramură lingvistică, ei au dreptul la propria limbă. De asemenea, Ľ. Štúr respinge ideea că ungurii ar fi mai numeroşi în comparaţie cu alte naţionalităţi din Imperiu, că ar constitui majoritatea populaţiei. Prin urmare, Ľ. Štúr demonstrează că nu există nici argumente de ordin calitativ, nici argumente de ordin cantitativ pentru a prefera maghiara altor limbi din Imperiu.

Adoptarea limbii maghiare ca limbă oficială a avut consecinţe dureroase pentru populaţia slovacă. De aceea, Ľ. Štúr optează pentru convieţuirea lingvistică nu ca o confruntare a priori între limbi, ci ca modalitate de conservare a spiritului naţional. Curând, însă, limba devine simbolul maghiarizării forţate, iar maghiara-limbă obligatorie până şi în şcolile elementare.

Astăzi, putem afirma cu tărie că, dacă nu ar fi fost Ľudovít Štúr, lingvist modern format la Universitatea din Halle, idealist vizionar, animat de filosofia lui Hegel şi Herder, patriot desăvârşit de vocaţie, atunci, nu ar fi existat nicicând limba slovacă, poporul slovac, Slovacia.

BIBLIOGRAFIE

Dolník, Juraj, *Teória spisovného jazyka,* Bratislava, Ed. Academiei Slovace „Veda", 2010

Kralčák, Ľubomír şi col., *Ľudovít Štúr. Jazykovedné dielo*, Nitra, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2014

Žigo, Pavol, *Analógie a anomálie v substantívnej deklinácii slovanských jazykov,* Bratislava, Ed. Academiei Slovace „Veda", 2012

BDD-A27232 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.110 (2026-02-05 09:56:47 UTC)